

Державний торговельно-економічний університет
Кафедра публічного управління та адміністрування

ВИПУСКНА КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на тему:

УЧАСТЬ ГРОМАДСЬКОСТІ В РЕАЛІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ ЕКОЛОГІЧНОЇ ПОЛІТИКИ

Студентки 5 курсу, 3 групи,
спеціальності 281 «Публічне
управління та адміністрування»
освітньої програми «Публічне
управління та адміністрування»

(підпис
студента)

Ульвак
Поліни
Олександрівни

Науковий керівник
к.е.н., доцент

(підпис
керівника)

Лазебна Ірина
Василівна

Гарант освітньої програми
к.держ.упр.

(підпис гаранта)

Динник
Ірина Петрівна

Київ 2023

Факультет економіки, менеджменту та психології
Кафедра публічного управління та адміністрування
Освітній ступінь: бакалавр
Спеціальність: публічне управління та адміністрування
Освітня програма: публічне управління та адміністрування

Затверджую

Зав. кафедри _____

«30» грудня 2022 р.

**Завдання
на випускню кваліфікаційну роботу студентів**

Ульвак Поліни Олександрівни

(прізвище, ім'я, по батькові)

1. Тема випускної кваліфікаційної роботи: **УЧАСТЬ ГРОМАДСЬКОСТІ В РЕАЛІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ ЕКОЛОГІЧНОЇ ПОЛІТИКИ**

Затверджена наказом ректора від «14» грудня 2022 р. № 3416

2. Строк здачі студентом закінченої роботи: 01.02.2023

3. Цільова установка та вихідні дані до роботи

Мета роботи: аналіз участі громадськості в реалізації державної екологічної політики та визначення перспектив посилення участі громадськості в реалізації державної екологічної політики

Об'єкт дослідження: процес участі громадськості в реалізації державної екологічної політики.

Предмет дослідження: теоретичні та практичні аспекти участі громадськості в реалізації державної екологічної політики.

4. Зміст випускної кваліфікаційної роботи (перелік питань за кожним розділом):
ВСТУП

РОЗДІЛ 1. АНАЛІЗ РЕАЛІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ ЕКОЛОГІЧНОЇ ПОЛІТИКИ

1.1. Оцінка сучасного стану взаємодії громадськості з органами державної влади в екологічній сфері

1.2. Глобальні та локальні чинники формування концепції державного управління у сфері екологічної політики

РОЗДІЛ 2. ШЛЯХИ ПІДВИЩЕННЯ УЧАСТІ ГРОМАДСЬКОСТІ В РЕАЛІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ ЕКОЛОГІЧНОЇ ПОЛІТИКИ

2.1. Механізми участі громадськості у формуванні та реалізації екологічної політики

2.2. Перспективи посилення участі громадськості в реалізації державної екологічної політики

ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

5. Календарний план виконання роботи

№ пор.	Назва етапів випускної кваліфікаційної роботи	Строк виконання етапів роботи	
		за планом	фактично
1	Визначення напрямку дослідження та затвердження теми випускної кваліфікаційної роботи	До 24.11.2022	24.11.2022
2	Складання плану та підготовка індивідуального завдання для виконання випускної кваліфікаційної роботи	До 30.12.2022	30.12.2022
3	Представлення на рецензування науковому керівнику рукопису першого розділу випускної кваліфікаційної роботи	До 10.01.2023	10.01.2023
4	Представлення на рецензування науковому керівнику рукопису другого розділу випускної кваліфікаційної роботи	До 20.01.2023	20.01.2023
5	Представлення закінченої випускної кваліфікаційної роботи	До 27.01.2023	27.01.2023
6	Підготовка письмового відгуку на випускну кваліфікаційну роботу	До 01.02.2023	01.02.2023
7	Проведення попереднього захисту випускних кваліфікаційних робіт	01-02.06.2023	01-02.06.2023
8	Вирішення питання про допуск випускної кваліфікаційної роботи до захисту	До 10.02.2023	До 10.02.2023
9	Направлення випускної кваліфікаційної роботи із зовнішньою рецензією у ЕК для захисту	За графіком	За графіком

6. Дата видачі завдання «30» грудня 2022 р.

7. Науковий керівник випускної кваліфікаційної роботи
Лазебна Ірина Василівна

(прізвище, ініціали, підпис)

8. Гарант освітньої програми Динник І.П.

9. Завдання прийняв до виконання студент Ульвак П.О.

(прізвище, ініціали, підпис)

10. Відгук наукового керівника випускної кваліфікаційної роботи:

Основні позитивні та негативні фактори у сфері екології жителі громад зазвичай чудово розуміють. Їх може турбувати якість повітря, або рівень води у річках, якість ґрунтових вод та проблеми зі сміттєзвалищами, ризики, пов'язані зі зміною клімату тощо. Своєю чергою, центральні державні установи, (що займаються екологією та проблемами довкілля), розуміючи загальні тенденції, не завжди володіють інформацією про стан довкілля на місцях.

Населення разом із представниками виконавчих органів громад можуть проводити заходи, звертати увагу громадськості та керівних державних органів на проблеми у громадах. Об'єднуючи зусилля, проводячи спільні акції із сусідніми містами та громадами, можливо виявити наявні тенденції щодо зміни індикаторів екологічного стану.

Національним планом дій з охорони навколишнього природного середовища на період до 2025 року передбачено проведення громадських обговорень та консультацій під час розробки нових регулятивних документів у сфері екологічної політики.

Отримуючи зворотну інформацію від громад щодо управлінських рішень у сфері екологічної політики, центральні державні установи можуть відкоригувати проекти рішень, внести зміни в документи для врахування українських реалій, поточної ситуації за різними напрямками природоохоронної діяльності. Це допоможе позбутися помилок, додати до документів нові згенеровані ідеї щодо поводження в екологічній сфері.

В роботі проведена оцінка сучасного стану взаємодії громадськості з органами державної влади в екологічній сфері, визначено глобальні та локальні чинники формування концепції державного управління у сфері екологічної політики. Досліджено механізми участі громадськості у формуванні та реалізації екологічної політики, а також запропоновані перспективні напрями посилення участі громадськості в реалізації державної екологічної політики.

Зміст випускної кваліфікаційної роботи відповідає поставленій у роботі меті. Завдання виконані в повному обсязі, що підтверджено висновками. Робота написана на достатньому науковому рівні та повністю розкриває обрану тему.

Робота має досить логічну структуру та відповідає вимогам оформлення. Зауваження, які відмічались науковим керівником виправлені.

Вважаю, що випускна кваліфікаційна робота заслуговує на позитивну оцінку, а її автор Ульяк Поліна Олександрівна на присвоєння ступеня бакалавр зі спеціальності 281 «Публічне управління та адміністрування».

Науковий керівник випускної кваліфікаційної роботи _____

(підпис, дата)

Відмітка про попередній захист Динник Ірина Петрівна _____

(підпис, дата)

11. Висновок про випускну кваліфікаційну роботу:

Випускна кваліфікаційна робота студента Ульяк П.О.

(прізвище, ініціали)

може бути допущена до захисту екзаменаційній комісії.

Гарант освітньої програми: Динник І.П. _____

(підпис)

Завідувач кафедри: Новікова Н.Л. _____

(підпис)

«01» лютого 2023 р.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. АНАЛІЗ РЕАЛІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ ЕКОЛОГІЧНОЇ ПОЛІТИКИ.....	5
1.1. Оцінка сучасного стану взаємодії громадськості з органами державної влади в екологічній сфері	5
1.2. Глобальні та локальні чинники формування концепції державного управління у сфері екологічної політики.....	11
РОЗДІЛ 2. ШЛЯХИ ПІДВИЩЕННЯ УЧАСТІ ГРОМАДСЬКОСТІ В РЕАЛІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ ЕКОЛОГІЧНОЇ ПОЛІТИКИ.....	20
2.1. Механізми участі громадськості у формуванні та реалізації екологічної політики.....	20
2.2. Перспективи посилення участі громадськості в реалізації державної екологічної політики.....	27
ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ.....	31
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	34
ДОДАТОК	38

ВСТУП

Актуальність обраної теми полягає в тому, що високий рівень вимог до державної політики в екологічній сфері визначається важливістю питань безпечного довкілля. Безконтрольність процесів у цій сфері може мати серйозні ризики та незворотні наслідки для різних соціальних груп та держави в цілому. Універсальні для більшості країн загрози, пов'язані з ядерною зброєю, вичерпанням природних ресурсів, техногенними катастрофами, кліматичними змінами, наслідками Чорнобильської катастрофи, диктують необхідність поглиблення співпраці України з міжнародними екологічними інституціями, долучення до відповідних міжурядових та громадських ініціатив [1, с. 97-129].

Незважаючи на сформовану законодавчу базу та приєднання України до низки міжнародних документів, конвенцій, угод, налагоджену співпрацю з міжнародними інституціями у сфері охорони навколишнього природного середовища, стан дотримання відповідного національного законодавства є незадовільним [2]. Очевидними є недосконалості формування екологічної політики та здійснення природокористування, забезпечення екологічних прав громадян. Відсутність необхідного рівня доступу до інформації, спілкування та ефективної взаємодії з громадськістю стимулюють громадський сектор до соціальної активності [3, с. 216].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Свої дослідження присвятили різним аспектам екологічної політики в Україні такі науковці: В. Андронов, Г. Білявський, В. Бугас, Б. Буркинський, О. Веклич, Д. Ветвицький, І. Драган; визначенню ролі держави у забезпеченні необхідного рівня екологічної безпеки: О. Заржицький, В. Кравців, О. Кучеренко, О. Лазор, С. Лісовський, Н. Малиш та ін.

Метою даної роботи є аналіз участі громадськості в реалізації державної екологічної політики та визначення перспектив посилення участі громадськості в реалізації державної екологічної політики.

Відповідно до вищезазначеної мети були поставлені наступні завдання:

- 1) розкрити оцінку сучасного стану взаємодії громадськості та органів державної влади в екологічній сфері;
- 2) дослідити глобальні та локальні фактори формування концепції державного управління у сфері екологічної політики;
- 3) визначити механізми участі громадськості у формуванні та реалізації екологічної політики;
- 4) запропонувати перспективи посилення участі громадськості в реалізації державної екологічної політики.

Об'єкт дослідження: процес участі громадськості в реалізації державної екологічної політики.

Предмет дослідження: теоретичні та практичні аспекти участі громадськості в реалізації державної екологічної політики.

Методи дослідження. Методологічну основу дисертації становлять загальнонаукові методи пізнання соціальних явищ і процесів (аналіз, синтез, узагальнення, класифікація), а також соціологічні методи отримання та опрацювання емпіричних даних (вторинний аналіз статистичних матеріалів і результатів соціологічних досліджень).

Практичне значення результатів дослідження полягає в тому, що сформульовані в роботі теоретичні положення, пропозиції, висновки можуть бути використані: 1) у навчальному процесі – при підготовці відповідних розділів підручників, навчальних посібників, курсів лекцій, методичних матеріалів з державне управлінське середовище; 2) при створенні концепції, політики, стратегії, структурно-функціональної організації та інституційного забезпечення управління в соціально-еколого-економічних системах в контексті сталого (збалансованого) розвитку.

Структура роботи складається зі вступу, 2 розділів, висновків та пропозицій, списку використаних джерел (30 найменувань), 1 додатку. Основний зміст роботи становить 31 сторінку. Робота містить 4 рисунки та 2 таблиці.

РОЗДІЛ 1

АНАЛІЗ РЕАЛІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ ЕКОЛОГІЧНОЇ ПОЛІТИКИ

1.1. Оцінка сучасного стану взаємодії громадськості з органами державної влади в екологічній сфері

Екологічні громадські організації, місцеві громади, ініціативи та рухи через створення системи партнерських організацій, коаліцій та мереж об'єднуються для захисту екологічних прав та інтересів. Найбільш організована частина екологічних громадських структур через інформаційно-просвітницьку, експертно-дослідну, програмну та проектну діяльність розширює свою участь у формуванні державної екологічної політики та практичному вирішенні екологічних проблем. Це робиться як на рівні співпраці з органами державної влади, так і з міжнародними інституціями та неурядовими організаціями.

Екологічна громадська спільнота в основному представлена організаціями з високим рівнем знань, досвіду та результатів (ВЕГО «Мама-86», МБО «Екологія-Право-Людина», МБО «Інформаційний центр «Зелене досьє», Ресурсно-аналітичний центр» Суспільство і довкілля», ГО «Жива планета», Національний екологічний центр України, Всеукраїнська екологічна ліга та інші). Деякі з них мають суто протестне спрямування. Однією з причин багатогранності екологічного громадського руху України є короткий досвід існування та те, що її ядро становлять формальні організації, сформовані ще в радянський період. За організаційною структурою, сферами та методами діяльності екологічні організації політико-лобістського характеру (policy organization), ресурсні виділяють центри (think-tanks) та організації місцевої дії (grassroots organization) [4, с. 88].

Екологічні громадські ініціативи та рухи пропонують ефективні та ресурсозберігаючі рішення таких завдань, як сортування та утилізація побутових відходів, зменшення обсягів сміття, економія витрат на електроенергію. Форми їх діяльності та відповідна спрямованість програм і кампаній визначаються

регіональними особливостями, концентрацією промислових і природоохоронних об'єктів. Проте найбільший ефект у вирішенні екологічних проблем дасть поєднання подібних успішних проектів і практик, їх популяризація.

Слід підкреслити, що діяльність громадського сектору сьогодні зумовлена тим, що питання безпечного довкілля та якісних екологічних умов проживання хвилюють переважну більшість громадян України [29].

Так, за даними соціологічних опитувань, оцінюючи екологічну ситуацію (стан довкілля) у 2020 році, 37,6% опитаних громадян вказали на значне або незначне погіршення ситуації, 59,6% - без змін, 2,7% - на значне або незначне покращення. Водночас серед чинників забруднення навколишнього середовища в районі проживання, що викликають серйозне занепокоєння, респонденти відзначають, насамперед, такі: забруднення повітря автотранспортом, забруднення території проживання сміттям або іншим брудом, підвищений вміст шкідливих речовин в продуктах харчування, забруднення хімічними речовинами та викидами виробництва повітря, води, ґрунту, радіаційне забруднення [5, с. 232-238].

Недостатню оперативність та результативність взаємодії громадськості з органами державної влади в екологічній сфері можна пояснити наступним:

- Частина представників організацій, громадських активістів, створюючи резонансний фон, спонукають державну владу вирішувати лише окремі екологічні проблеми. Проте, якщо використовуються неконструктивні методи та маніпуляції, виникає відсутність професійної аргументації, що призводить до дискредитації інших представників екологічної спільноти.

- Спостерігається тенденція до монополізації цієї сфери окремими громадськими організаціями, які діють «від імені всієї громадськості» та «статичного» екологічного громадського середовища в умовах обмежених кадрових, організаційних та фінансових ресурсів.

- Відбувається прискорена кадрова зміна профільних органів державної влади з питань екологічної політики, бракує їх професійної підготовки, що негативно впливає на цілісність формування та якість реалізації державної

політики в екологічній сфері. Ризики прийняття неправильних рішень та їх небезпечні наслідки можуть зрости, оскільки часто ігноруються ґрунтовні експертні висновки, суспільний інтерес, громадська думка.

– Громадські організації, здатні артикулювати інтереси суспільства та територіальних громад і водночас на професійному рівні представляти суспільні інтереси у взаємодії з органами державної влади, здебільшого не мають істотного впливу на формування порядку денного державної екологічної політики. В екологічній сфері, як і в інших сферах, громадська думка та результати громадських консультацій здебільшого не враховуються під час прийняття остаточних рішень.

– Потенційно широка ніша для розвитку потужних екологічних («зелених») політичних партій з представництвом у парламенті та органах виконавчої влади в Україні не зайнята, оскільки немає політичних та соціальних «ліфтів», а попит для «зеленої демократії» в політичному процесі це поверхнево.

– Формування державної екологічної політики та реалізація її завдань на всіх рівнях часто базується не на пріоритеті національних інтересів та екологічної безпеки, а на групових (корпоративних) інтересах [6, с. 10-25].

Основним джерелом офіційної інформації є щорічна Національна доповідь про стан довкілля, яка готується Міністерством екології та природних ресурсів спільно з іншими органами виконавчої влади. Крім того, доступ до екологічної інформації передбачає актуальне інформаційне наповнення веб-сайтів профільних органів державної влади; надання періодичної інформації про стан довкілля території, яка готується місцевими органами виконавчої влади та розміщується у відповідних засобах масової інформації [27].

Водночас, неповне виконання органами державної влади вимог законодавства щодо надання інформації (повної, своєчасної, достовірної) на запити та оприлюднення екологічної інформації, відповідно до покладених на них обов'язків щодо збору, зберігання та поширення екологічної інформації, впливає на реальне забезпечення права доступу. Таким чином, лише частково виконується наповнення відповідних веб-порталів та своєчасне оновлення, особливо щодо

суспільно важливих рішень і дій, виконання державними органами обов'язку звітувати про поточну діяльність та результати виконання заходів. Це стосується як профільних органів виконавчої влади, так і парламентського комітету з питань екологічної політики та природокористування [7, с. 336].

Оскільки інформаційне забезпечення державної екологічної політики не є системним та оперативним, то на висвітлення актуальних проблем, моніторинг динаміки, екологічну свідомість населення значний вплив має громадський сектор. Провідні екологічні громадські організації, які мають досвід якісної експертної та моніторингової діяльності, періодично готують ґрунтовні звіти, які є цінним джерелом інформації з проблем: екологічної політики; відповідне законодавство та ступінь його виконання, зокрема вимоги міжнародних конвенцій та угод; практичні проблеми адаптації до міжнародних стандартів у екологічній сфері [8]. Структуру моніторингу довкілля можна розглянути у вигляді блок-схеми (рис. 1.1):

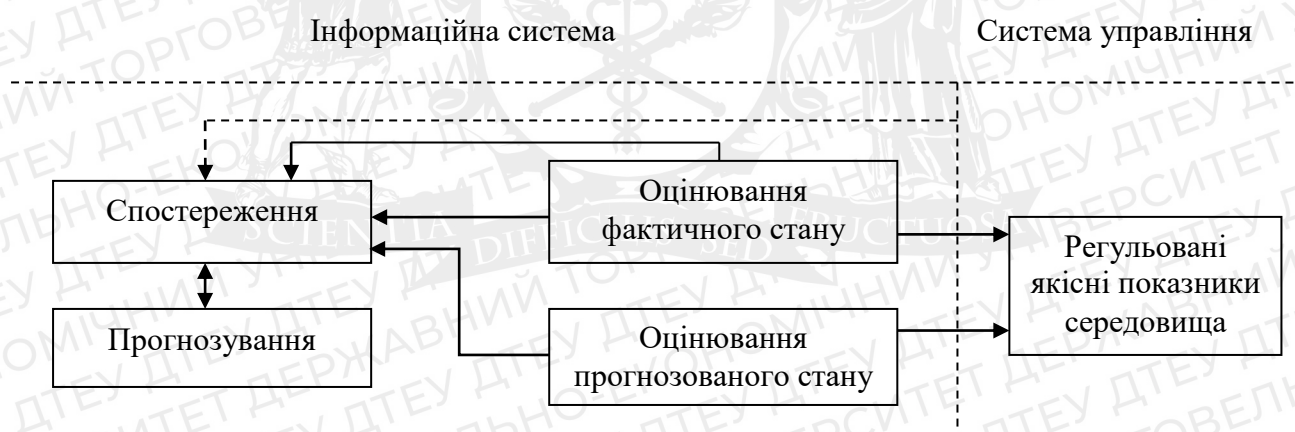

Рис. 1.1. Блок-схема організаційної структури моніторингу

Джерело: структуровано автором на основі [8]

Блоки "Спостереження" і "Прогнозування стану" тісно взаємопов'язані, оскільки прогнозування стану навколишнього середовища можливе лише за наявності достатньої інформації про фактичний стан середовища (прямий зв'язок). Прогнозування, з одного боку, передбачає володіння інформацією щодо закономірності змін стану природного середовища, наявність схеми і можливостей числового розрахунку, з іншого – спрямованість прогнозування, яка

значною мірою повинна визначати структуру і склад мережі спостереження (зворотний зв'язок).

Дані, що характеризують стан природного середовища, отримані в результаті спостережень або прогнозування, повинні оцінюватися залежно від того, в якій сфері людської діяльності вони використовуються.

Під оцінкою фактичного стану природного середовища розуміють, з одного боку, визначення збитків від дії шкідливих параметрів, а з іншого боку – вибір оптимальних умов діяльності людини, встановлення існуючих екологічних резервів. Йдеться про визначення допустимих навантажень на навколишнє природне середовище.

Інформаційна система моніторингу антропогенних змін є складовою системи управління, взаємодії людини з навколишнім середовищем, оскільки інформація про існуючий стан природного середовища і тенденції його зміни повинна бути основою розроблення заходів з охорони природи і враховується при плануванні розвитку економіки.

Водночас екологічна сфера чутлива до швидкого поширення інформації засобами масової інформації та окремими представниками громадськості. Непрофесійне висвітлення неперевіреної, викривленої інформації може призвести до паніки та іншого негативного ставлення в суспільстві до проблем, які потребують негайного реагування (будівництво чи розміщення небезпечних об'єктів, знесення зелених насаджень, нераціональне використання природних ресурсів тощо).

Слід зазначити, що принцип участі громадськості у формуванні та реалізації екологічної політики, врахування пропозицій під час удосконалення екологічного законодавства, закріплено як один із основних у Стратегії національної екологічної політики України на період до 2020 року. Необхідність удосконалення механізмів взаємодії органів державної влади, місцевого самоврядування, громадських організацій, науки та бізнесу у вирішенні екологічних проблем визнає Міністерство захисту довкілля та природних ресурсів України [9, с. 770].

Майже у всіх країнах існує центральний орган державного управління охороною природного навколишнього середовища, представлений на рівні міністерств або національних чи федеральних агентств. Слід зазначити високий рівень децентралізації управління в сфері екології – передачу повноважень на рівень регіональних утворень, муніципалітетів, територіальних громад. Особливого значення набуває застосування економічних інструментів реалізації екологічної політики (фінансові, податкові, штрафи тощо); спостерігається високий рівень участі НУО у вирішенні екологічних проблем.

1.2. Глобальні та локальні чинники формування концепції державного управління у сфері екологічної політики

В умовах глобалізації розвиток економіки України має враховувати екологічний лімітуючий фактор функціонування соціально-економічних систем. Більшість уявлень про природокористування мають досить спрощений, звужений, м'яко кажучи, примітивний характер, оскільки традиційно асоціюються з індустріалізацією, урбанізацією та виснаженням природних ресурсів. Глобалізація як неминучий процес розвитку сучасної цивілізації виступає провідним фактором формування національної політики в різних сферах усіх країн світу. Глобалізація як новий тип суспільного розвитку характеризується вищим рівнем інтегрованості, цілісності та взаємозалежності світу, що стимулює вільний рух фінансів, товарів, технологій, ідей та людських ресурсів. Національні економіки вже не можуть нормально розвиватися в межах однієї держави, а міжнародні економічні зв'язки сприяють формуванню транснаціональних корпорацій і глобальних ринків [10, с. 770].

Ці процеси не тільки збільшують тиск на природне середовище, а й посилюють залежність економічного розвитку від якості навколишнього середовища та виснаження його ресурсів. Відповідно зростає масштаб і глибина взаємодії людини і біосфери. Тому перед розглядом основних груп факторів, що впливають на формування екологічної політики та моделі її реалізації, розглянемо

поняття «глобалізація» стосовно екологічної сфери світового суспільства. Визначаючи глобалізацію як процес, якого неможливо уникнути, розуміє під нею «швидко мінливу систему систем», що призводить до політичних, культурних і навіть біологічних змін. Глобалізація зумовлює національну відкритість, основним інструментом якої є вирішення герменевтичних проблем, які забезпечують різноманітні зв'язки та всебічну залежність між націями [11, с. 20].

В умовах глобалізаційних процесів все змінюється, зокрема культура як обмін символами, що призводить до зникнення традиційних кордонів і появи нових зв'язків, оскільки являє собою нову систему систем, яка контролює всі світові процеси. Тобто глобалізація як об'єктивний процес призводить до низки глобальних змін, які прямо чи опосередковано стосуються трансформації уявлень про систему взаємозв'язків між природою та суспільством. Автори підкреслюють вплив глобалізації на всі сфери життя сучасного суспільства, що призводить до перегляду таких важливих понять, як «демократія», «громадянське суспільство», «ринкова економіка», «культура», «природа» тощо. особливого значення набуває ціннісно-сміслових конструктів у сфері соціально-політичного, економічного та культурного суспільства, що в свою чергу відображається у формуванні «ноосферного» погляду на розвиток суспільства, біоцентричної позиції щодо сучасних екологічних проблем людства [12, с. 416].

Глобалізація – це знаково-символічний обмін, який виходить за межі окремих етнічних і географічних кордонів, оскільки це передусім соціальний процес, у якому тиск географії на соціальні та культурні події зменшується, а самі люди все більше усвідомлюють цього зменшення.

Під впливом глобалізації повинні приймати багато важливих рішень спільно з транснаціональними організаціями та іншими національними державами. Таким чином, частина функцій державного управління передається вниз до субнаціональних рівнів, а частина передається вгору до наднаціональних організацій. Дослідник Р. Войтович класифікував основні форми динаміки суспільств в умовах глобалізації [13, с. 2-5]:

1. Глобальна об'єктивна реальність (єдиний геополітичний світ, у якому функціонують і розвиваються суспільства), яка породжує відповідний глобальний менталітет, а отже, стереотип життя в єдиному світі, перетворюючись на носіїв єдиних соціальних, політичних і культурних моделей поведінки. 2. Єдиний соціальний простір характеризує формування однакової соціальної структури та наявність єдиних норм і стандартів поведінки як для всіх перехідних суспільств, так і для їх суб'єктів. Йдеться насамперед про окремі види і форми соціальної організації (суспільні відносини, соціальні структури та соціальні інститути). 3. Єдині форми соціальної поведінки, в основі яких лежать загальні соціокультурні зразки діяльності, властиві перехідним суспільствам. Йдеться про реалізацію універсальних типів організації соціальної діяльності, зокрема, це стосується розробки та використання єдиних технологій діяльності, які забезпечують реалізацію єдиних соціокультурних зразків діяльності. 4. Глобальний менталітет характеризує спільні потреби, мотиви, переконання, установки, цінності та імперативи розвитку, які виступають інтегративним елементом формування єдиної структури розвитку, що веде до глобальної взаємозалежності світу. Фактично йдеться про формування так званої глобальної психології, яка визначає відповідну історичну динаміку розвитку суспільства в умовах глобалізації. Виходячи з цього, саме глобальна психологія визначає цілеспрямований характер діяльності суб'єктів глобального простору, надаючи певного значення мотивам, установкам і цінностям індивідів і груп у перехідних суспільствах, спонукаючи їх до прийняття відповідних рішень.

Отже, у найзагальнішому вигляді можна припустити, що глобалізація — це не лише радикальне перетворення процесів інтернаціоналізації економічного, культурного та політичного життя людства, їх різке прискорення та глибока якісна трансформація, а перехід, який вже почалися нові, системоутворюючі соціально-територіальні «одиниці» — чи то глобального, чи то регіонального масштабу, одним із напрямків розвитку яких є формування та реалізація екологічної політики. Глобалізація породжує наступні загрози навколишньому середовищу, які свідчать про формування ознак глобальної екологічної кризи [14,

с. 238]: 1) безпрецедентні за масштабами трансформації довкілля внаслідок посилення антропогенного тиску; 2) виснаження природних ресурсів і зниження потенціалу їх відновлення; 3) посилення стихійних лих, стихійних лих, катастроф; зростання генетичних загроз для населення внаслідок збільшення кількості радіоактивних відходів, поширення патогенних захворювань; 4) безповоротні втрати генофонду планети внаслідок зникнення багатьох видів тварин і рослин тощо. Таким чином, перед людством сьогодні стоїть глобальне завдання дематеріалізації розвитку, яка передбачає, що розумні споживачі повинні задовольнятися мінімальними витратами. усіх природних ресурсів шляхом підвищення ефективності їх використання та зміни стилю споживання людиною. Тому нові екологічні імперативи ХХІ ст. полягають у використанні можливостей, які відкриває глобалізація, для переходу до еко-збалансованого та еко-контрольованого розвитку світу в інтересах усіх громадян нашої планети, а не лише кількох країн, зокрема до моделі ноосферної глобальної економіки. , відповідного менеджменту світового масштабу та створення на цій основі платформи для формування єдиної екологічної політики. У широкому розумінні екологічна політика – це концептуально цілісна сукупність видів і форм суспільної діяльності, спрямованих на збереження природного середовища існування людини.

У цьому аспекті мета державного управління у сфері екологічної політики визначається як [15, с. 248]: 1) раціональне використання та збереження природних ресурсів для нинішніх і майбутніх поколінь; 2) комплексне запобігання виникненню екологічних проблем та системні заходи щодо охорони довкілля; 3) забезпечення екологічної безпеки життєдіяльності людини з урахуванням внутрішніх і зовнішніх чинників, узгоджених інтересів громадян (їх участі у прийнятті рішень) при незалежності екологічної стратегії від політичних впливів. Визначимо основні групи факторів формування екологічної політики в Україні. Дослідники в галузі екологічної політики та екологічної безпеки виділяють різні групи факторів.

Зокрема, їх умовно можна поділити на зовнішні, що формуються на глобальному рівні та створюють поле, в якому взаємодіють усі країни світу, та внутрішні, які притаманні конкретному суспільно-політичному ладу країни [16, с. 220]. Таким чином, до внутрішніх факторів автор відносить: 1) політичні – тобто ті внутрішні сили та інтереси, які мають безпосередньо лягти в основу екологічної політики; 2) регіональний – прагнення регіонів вирішити актуальні екологічні проблеми, які можуть мати транскордонний характер, завдяки активізації співпраці з усіма зацікавленими територіями; 3) наукові традиції створення та обґрунтування екологічної політики; 4) фінансові фактори, такі як рівень розвитку фінансової системи країни, банківська структура, ринок цінних паперів тощо, які уможливають ефективне функціонування фінансово-інвестиційного забезпечення екологічної політики; 5) історичний – держава має певний досвід і традиції реалізації політики загалом, та її екологічної складової, зокрема; 6) гео економічний – розвиток регіонів держави все більше пов'язується зі співробітництвом з іншими країнами.

Зокрема, щільність зв'язків можна охарактеризувати експортно-імпортними відносинами регіонів, які визначають якісні та кількісні характеристики товарів і послуг, що впливатиме на «екологічні» характеристики виробництва та самих товарів; 7) соціально-ментальний – тобто готовність суспільства до сприйняття певних намірів держави, підтримки обраного курсу, суспільного інтересу, готовності до зміни стилю споживання тощо [17, с. 524]. До зовнішніх факторів відносять: 1) політичні фактори впливу, які для України визначаються проголошеним курсом на євроінтеграцію, що потребує певних кроків з боку держави, а також відносини з іншими країнами; 2) вимоги міжнародних організацій та міжурядових об'єднань, до яких держава прагне вступити; 3) інноваційно-інвестиційні фактори, що відображають пріоритети в розподілі грошей; 4) інвестиційно-інституційні фактори характеризуються включенням показників екологічної відповідальності до рейтингів інвестиційної привабливості, підвищенням ролі екологічного фактора в економічному розвитку; 5) наукові розробки, які можуть кардинально відрізнитися від існуючих у країні;

б) фінансові умови, які нав'язуються впливовими гравцями ринку і будуються на умовах конкуренції за «екологічними» показниками.

Чинники формування і реалізації державної екологічної політики в Україні представлено в таблиці 1.

Таблиця 1.1

Чинники формування і реалізації державної екологічної політики в Україні

Джерело: авторська розробка

Класифікацію чинників формування екологічної політики [12, с. 416] представлено в табл. 1.2.

У Стратегії державної екологічної політики України на період до 2030 року визначено, що причинами формування нової екологічної політики в Україні є:

1) підпорядкування екологічних пріоритетів економічній доцільності; неврахування наслідків для довкілля в законодавчих і нормативно-правових актах, зокрема в рішеннях Кабінету Міністрів України та інших органів виконавчої влади;

Таблиця 1.2

Класифікація чинників формування екологічної політики

Ознаки класифікації	Види чинників	Характеристики чинників
Джерело впливу	Природні	Діють незалежно від людини, без її участі
	Антропогенні	Зумовлені діяльністю людини
Періодичність дії	Перманентного впливу	Які постійно впливають на стан екологічної безпеки
	Ситуаційного впливу	Мають тимчасовий або випадковий характер
Масштаби охоплення	Глобальні	Дія яких має глобальний характер
	Міжнародні	Дія яких має міжнародний характер
	Національні	Дія яких поширюється в межах держави
	Регіональні	Мають регіональний характер
	Локальні	Мають локальний вплив та значення

Джерело: структуровано автором на основі [18, с. 236]

2) переважання в структурі економіки ресурсо- та енергоємних виробництв із переважно негативним впливом на навколишнє середовище, яке значно посилюється через неврегульованість законодавства в період переходу до ринкових умов господарювання;

3) фізичний і моральний знос основних засобів в усіх галузях народного господарства;

4) неефективна система державного управління у сфері охорони навколишнього природного середовища та регулювання використання природних ресурсів, зокрема неузгодженість дій центральних і місцевих органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування, незадовільний стан системи державного моніторингу навколишнього природного середовища;

5) низький рівень розуміння в суспільстві пріоритетів охорони довкілля та переваг збалансованого (сталого) розвитку, недосконалість системи екологічної освіти та просвіти;

6) незадовільний рівень дотримання природоохоронного законодавства та екологічних прав і обов'язків громадян;

7) незадовільний контроль за додержанням природоохоронного законодавства та незабезпечення невідворотності відповідальності за його порушення;

8) недостатнє фінансування з державного та місцевих бюджетів природоохоронних заходів, фінансування таких заходів за залишковим принципом.

Особливо наголошується, що «запровадження екосистемного підходу в галузеву політику та вдосконалення системи інтегрованого екологічного управління, інтеграція екологічної політики в інші політики, обов'язкове врахування екологічної складової під час розробки та затвердження держплану» документів та в процесі прийняття рішень щодо здійснення господарської діяльності, яка може мати значний вплив на навколишнє середовище, зокрема, екологічної модернізації промислових підприємств шляхом зменшення ставки екологічного податку або у вигляді фіксованої річної суми компенсація (повернення податку) у поєднанні з покращенням екологічних характеристик продукції є шляхом до сучасної системної екологічної політики, яка реалізується в країнах – членах Європейського Союзу» (див. додаток А) [17, с. 524]:

Отже, незважаючи на численні дослідження щодо визначення причин та факторів, що впливають на формування екологічної політики в Україні, пропонуємо виділити дві основні групи: глобальні та локальні фактори. Коротко опишемо їх ефективний вплив на формування національної стратегії державного управління у сфері екологічної політики. Серед глобальних факторів формування національної екологічної політики слід виділити: 1) глобальні екологічні проблеми; 2) міжнародне співробітництво в галузі охорони навколишнього природного середовища (нормативно-правові та організаційно-управлінські аспекти); 3) вплив міжнародних неурядових екологічних організацій; 4) розвиток «зеленої» економіки в глобальному вимірі.

Важливими глобальними екологічними проблемами сучасності є:

1) «парниковий ефект», тобто глобальне потепління на Землі, спричинене викидами в атмосферу вуглекислого газу, діоксиду азоту, метану, хлорфторвуглецю та інших парникових газів. Наявність надмірної кількості вуглекислого газу (CO₂) в атмосфері є прямим наслідком використання традиційних видів палива та знищення лісів. Ефект накопичення саме цієї

речовини оцінюється як найбільш значущий фактор глобального потепління (55%). За прогнозами, під впливом накопичення парникових газів в атмосфері протягом кількох десятиліть середня температура на Землі може зрости на 1,5–4,5 °С, що призведе до цілої низки незворотних змін в екосистемі планети. Протягом ста років рівень Світового океану може піднятися приблизно на 65 см, викликаний інтенсивним таненням полярних льодів і гірських льодовиків. Це, у свою чергу, призведе до затоплення значних островних і прибережних територій. Можливе навіть значне зміщення меж природно-кліматичних зон від екватора до полюсів, що вимагатиме переселення людей і переміщення господарських об'єктів;

2) зменшення площі лісового покриву Землі. Лісові ресурси планети відіграють важливу роль у підтримці екологічної рівноваги та стійкості біосфери. Тому їх знищення негативно позначається на стані атмосферного повітря, водних екосистем, тваринного і рослинного світу. Щороку зникає близько 84 тисяч квадратних кілометрів лісів, що приблизно дорівнює площі Австрії. Особливе занепокоєння викликає вирубка тропічного лісу, в якому завдяки багатоярусності та особливому мікроклімату значно інтенсивніше відбувається процес фотосинтезу, збагачуючи атмосферу Землі киснем;

3) опустелювання, в тому числі орних земель і пасовищ. Основними причинами цього явища вважають масову вирубку лісів, надмірне використання пасовищ і загальне потепління клімату. У наш час площа пустель досягла понад 120 млн. га і щорічно збільшується не менше ніж на 6 млн. га;

4) втрата генофонду і зникнення біологічного різноманіття. Нині біологічне різноманіття нараховує від 5 до 30 мільйонів видів тварин і рослин. Зникнення одних видів і поява інших видів є природним процесом, спричиненим еволюцією, зміною клімату, боротьбою за виживання тощо. Діяльність людини впливала на різноманітність видів протягом тисячоліть, але лише в останні десятиліття ці наслідки стали тривожними великий;

5) відходи. Дані екологічних організацій свідчать про поступове перетворення нашої планети на глобальне сміттєзвалище. Так, у звіті Світового

банку зазначається, що у 2025 р. річний обсяг твердих побутових відходів може сягнути 2,2 млрд т порівняно з 3 млрд т у 2015 р., а витрати на прибирання та переробку сміття зростуть з 205 млрд дол. до 375 млрд [3, с. 40].

На думку науковців [1], першопричинами екологічних проблем України є:

- 1) успадкована структура економіки з переважною часткою ресурсо- та енергоємних галузей, негативний вплив якої посилюється переходом до ринку умови;
- 2) зношеність основних фондів промислової та транспортної інфраструктури;
- 3) існуюча система державного управління у сфері охорони навколишнього природного середовища, регулювання використання природних ресурсів, відсутність чіткого розмежування природоохоронних та господарських функцій;
- 4) недостатня сформованість інститутів громадянського суспільства;
- 5) недостатнє розуміння в суспільстві пріоритетів збереження навколишнього природного середовища та переваг сталого розвитку;
- 6) недотримання екологічного законодавства».

О. Артеменко у своєму дослідженні зазначає, що «по-перше, сучасний рівень споживання природних ресурсів переконливо свідчить про недостатність лише раціонального використання природних ресурсів. Особливо щодо невідновлюваних (паливно-енергетичних) ресурсів та питної води. У промисловості України не відбувається структурних змін, не проводиться, за рідкісним винятком, модернізація виробництва, не подолано високу імпортозалежність внутрішнього споживання промислової продукції. В той же час власні обсяги добувної промисловості становлять зростання, який у I кварталі 2018 року, за статистичними даними, перевищив показники попереднього року на 2,4%. Охорона навколишнього середовища є актуальною проблемою, але в умовах правового нігілізму, судової жорстокості, безкарності та безвідповідальності олігархічних кланів, першість поглинання природи виробництвом не є достатньою метою».

РОЗДІЛ 2

ШЛЯХИ ПІДВИЩЕННЯ ГРОМАДКОСТІ В РЕАЛІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ ЕКОЛОГІЧНОЇ ПОЛІТИКИ

2.1. Механізми участі громадськості у формуванні та реалізації екологічної політики

Нормативно-правові умови проведення екологічної експертизи, як механізму громадського контролю, створюють закони України «Про екологічну експертизу», «Про охорону навколишнього природного середовища». Так, участь громадськості в процесі екологічної (державної) експертизи передбачається через виступи в засобах масової інформації; подання зауважень, пропозицій, рекомендацій; включення громадськості до складу експертних груп, груп для проведення громадської екологічної експертизи [1]. Власне громадська екологічна експертиза ініціюється громадськими організаціями чи іншими громадськими формуваннями та проводиться еколого-експертними громадськими об'єднаннями. Проте висновки громадської експертизи можуть бути враховані лише при проведенні державної екологічної експертизи, прийнятті рішень, тобто йдеться про рекомендаційний, а не про обов'язковий характер її виконання. Слід зазначити, що порядок проведення громадської експертизи, який регламентує її проведення в будь-якій сфері, передбачає суто рекомендаційні наслідки, що мінімізує ефективність механізму та його застосування громадським сектором [21].

Для екологічного громадського контролю також передбачено Інститут громадських інспекторів з охорони навколишнього природного середовища. Громадські інспектори призначаються головними державними інспекторами з охорони навколишнього природного середовища [1], що позначається на їх незалежності та неупередженості при здійсненні відповідних повноважень. Використання цього інституту послаблюється через недостатнє професійне, фінансове, організаційне та технічне забезпечення.

Неефективність державного контролю проявляється в тому, що моніторинг стану виконання природоохоронних заходів при здійсненні природокористування, які фінансуються з державного бюджету, та їх подальше коригування не здійснюється на належному рівні. Екологічні громадські структури намагаються компенсувати це шляхом експертно-аналітичної та моніторингової діяльності щодо виявлення порушень законодавства, корупційних ризиків, невиконання природоохоронних заходів. Водночас повноцінному громадському контролю бракує доступу до необхідної інформації (документів), доступу до об'єктів тощо [26].

Громадський контроль здійснюється шляхом підготовки експертних оцінок, моніторингу всього спектру екологічних проблем, інформування суспільства про стан, динаміку та проблеми. Профільні громадські організації здійснюють інформаційно-просвітницьку діяльність щодо стану навколишнього природного середовища, намірів і прийнятих рішень, дій органів державної влади та місцевого самоврядування, комерційних структур, які впливають на навколишнє середовище. Важливим є внесок у стратегічні документи, які спільно виконуються представниками органів державної влади, науково-експертних установ, громадського сектору (наприклад, досвід підготовки документа «Національна екологічна політика України: оцінка та стратегія розвитку»).

Через громадський контроль актуалізуються проблеми: неналежного виконання природоохоронної функції уповноваженими органами державної влади; невиконання вимог законодавства різними суб'єктами – державними, комунальними, приватними; ігнорування екологічних прав громадян та нехтування екологічною безпекою в природокористуванні, промисловості, будівництві тощо. Часто природоохоронні заходи формуються без належної експертної та прогностичної оцінки, а державна екологічна експертиза та незалежна громадська експертиза мають передувати прийняттю рішень та діям, що впливають на стан навколишнього середовища [27].

Через ЗМІ оприлюднюються дані про неефективне виконання державними органами екологічної функції. Таким чином, громадський екологічний контроль

(аудит) актуалізує проблему непрозорого порядку збору коштів, які надходять до бюджету, зокрема, за розміщення відходів, знесення зелених насаджень, викиди в атмосферне повітря, водні об'єкти, розміщення відходів. на спецполігонах тощо. Також очевидні проблеми з ефективністю наповнення бюджетного фонду, зокрема з «екологічним податком» з підприємств, виділенням бюджетних коштів на природоохоронні заходи, оскільки першочергові екологічні потреби враховуються лише частково. рахунок. У поєднанні з окресленими проблемами шляхом громадського контролю оцінюється ефективність виконання державних цільових та регіональних (місцевих) природоохоронних програм і заходів, а також їх своєчасне коригування та звітування [19].

Крім того, порушуються питання ефективності оцінки негативних екологічних наслідків, удосконалення процедур компенсацій, відповідальності за порушення екологічного законодавства. Йдеться про необхідність створення дієвих механізмів відшкодування збитків, завданих екологічним забрудненням штучного походження, та про гарантії судового розгляду за екологічних питань потребують фахової основи. Тому пошуки оптимальних рішень та реагування на проблеми довкілля, пов'язані з техногенними загрозами, утилізацією побутових, промислових, небезпечних відходів вимагають обґрунтованих оцінок експертного середовища. При цьому, мають бути збалансовані національні інтереси, позиції експертної громадськості, громадська думка. Широкого кола активної, але недостатньо компетентної, громадської, може стосувати дискусії з раціонального використання природних ресурсів, розширення екологічно чистих видів енергетики, благоустрою, озеленення території, сортування зміщення, збереження природоохоронних об'єктів тощо. Посилити можуть бути задіяні інструменти звернення громадян (скарги, пропозиції, клопотання), колективні звернення громадян певної території, організована громадськість до органів державної влади та органів місцевого самоврядування, інші суб'єкти, що впливають на сферу довкілля. [28]

Для громадського контролю важливо накопичувати досвід громадян з різним освітнім та професійним рівнем, використовувати потенціал випускників

вищих навчальних закладів за профільним напрямком спеціалізації, зокрема, їх працевлаштування до органів державної влади, організацій громадського сектору, ЗМІ, підприємств екологічного спрямування [25].

У теперішній час громадське екологічне управління в Україні набуває все більшого поширення і сприяє підвищенню екологічної активності і свідомості населення та проведення ним дієвих екологічних заходів. Крім того, громадськість на умовах співпраці з публічною владою та контролю за її діяльністю поліпшує дієвість і якість прийняття управлінських рішень з охорони довкілля органами державної влади та органами місцевого самоврядування [22].

Юридичною основою громадського екологічного управління є система національних та міжнародних правових актів. Згідно їх положень участь громадян та їх об'єднань в екологічному управлінні може мати такі напрямки:

- участь у формуванні екологічної політики на різних рівнях її представлення;
- участь у прийнятті управлінських рішень;
- громадський екологічний моніторинг та контроль;
- ініціація та проведення екологічної експертизи.

На рис. 2.1 зображено форми участі громадськості в управлінні охороною довкілля.

Національне законодавство у галузі громадського екологічного управління базується на Конституції України та включає низку нормативно – правових актів.

Конституція України визначає (ст.36), що громадяни України мають право на свободу об'єднання у політичні партії та громадські організації для здійснення і захисту своїх прав і свобод та задоволення політичних, економічних, соціальних, культурних та інших інтересів. Закон України “Про охорону навколишнього природного середовища” закріплює екологічні права громадян України щодо об'єднання в громадські природоохоронні формування (ст.9) та встановлює права

громадських природоохоронних об'єднань (ст.21). Громадські природоохоронні організації мають право:

Рис. 2.1. **Форми участі громадськості в управлінні охороною довкілля**

Джерело: структуровано автором на основі [24].

- а) брати участь у розробці планів, програм по охороні навколишнього природного середовища, розробляти і пропагувати свої екологічні програми;
- б) утворювати громадські фонди охорони природи; за погодженням з місцевими радами за рахунок власних коштів і добровільної трудової участі членів громадських організацій виконувати роботи по охороні та відтворенню природних ресурсів, збереженню та поліпшенню стану навколишнього природного середовища;
- в) брати участь у проведенні центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну політику із здійснення державного нагляду (контролю) у сфері охорони навколишнього природного середовища, раціонального використання,

відтворення і охорони природних ресурсів, перевірок виконання

підприємствами, установами та організаціями природоохоронних планів і заходів;

д) вільного доступу до екологічної інформації;

е) виступати з ініціативою проведення всеукраїнського і місцевих референдумів з питань, пов'язаних з охороною навколишнього природного середовища, використанням природних ресурсів та забезпеченням екологічної безпеки;

є) вносити до відповідних органів пропозиції про організацію територій та об'єктів природно-заповідного фонду;

ж) подавати до суду позови про відшкодування шкоди, заподіяної внаслідок порушення законодавства про охорону навколишнього природного середовища, в тому числі здоров'ю громадян і майну громадських організацій;

з) брати участь у заходах міжнародних неурядових організацій з питань охорони навколишнього природного середовища;

и) брати участь у підготовці проектів нормативно-правових актів з екологічних питань;

і) оскаржувати в установленому законом порядку рішення про відмову чи несвоєчасне надання за запитом екологічної інформації або неправомірне відхилення запиту та його неповне задоволення.

Діяльність громадських організацій в галузі охорони навколишнього природного середовища здійснюється відповідно до законодавства України на основі їх статутів.

Громадська рада при Міністерстві екології та природних ресурсів України (далі – Громадська рада при Мінприроди України) є постійно діючим колегіальним виборним консультативно-дорадчим органом. Він утворений для забезпечення участі Інститутів громадянського суспільства в управлінні державними справами, здійснення громадського контролю за діяльністю Мінприроди України, налагодження ефективної взаємодії з громадськістю, врахування громадської думки під час формування та реалізації державної

політики у сфері [30]:

- 1) охорони навколишнього природного середовища, екологічної біологічної, генетичної та радіаційної безпеки;
- 2) поводження з відходами, пестицидами і агрохімікатами, раціонального використання, відтворення і охорони природних ресурсів;
- 3) відтворення та охорони земель, збереження, відтворення і невиснажливого використання біо– та ландшафтного різноманіття, формування, збереження і використання екологічної мережі, організації, охорони та використання природно–заповідного фонду;
- 4) збереження озонового шару, регулювання негативного антропогенного впливу на зміну клімату та адаптації до його змін і виконання вимог Рамкової конвенції ООН про зміну клімату та Кіотського протоколу до неї;
- 5) розвитку водного господарства і меліорації земель;

Важлива роль в управлінській екологічній діяльності громадськості України належить громадським інспекторам з охорони довкілля. Розпорядженням КМУ №616–р від 31 травня 2017 р. «Про схвалення Концепції реформування системи державного нагляду (контролю) у сфері охорони навколишнього природного середовища» визначено необхідність організувати здійснення громадського природоохоронного контролю з урахуванням нових засад і принципів. Зокрема планується:

- розширення повноважень громадських інспекторів з охорони навколишнього природного середовища (природоохоронних інспекторів) у сфері природоохоронного моніторингу і нагляду (контролю);
- постійне підвищення професійної кваліфікації державних та громадських інспекторів шляхом запровадження спеціальних освітніх програм.

2.2. Перспективи посилення участі громадськості в реалізації державної екологічної політики

Метою державної екологічної політики є досягнення належного стану довкілля шляхом запровадження екосистемного підходу до всіх сфер соціально-економічного розвитку України з метою забезпечення конституційного права кожного громадянина України на чисте та безпечне довкілля, запровадження збалансованого природокористування та збереження і відновлення природних екосистем [20].

Основними принципами державної екологічної політики є:

- збереження такого стану кліматичної системи, який унеможливить підвищення ризиків для здоров'я та благополуччя людей та навколишнього природного середовища;
- досягнення Україною Цілей сталого розвитку (ЦСР), які були схвалені на Саміті ООН зі сталого розвитку у 2015 році;
- сприяння збалансованому (сталому) розвитку шляхом досягнення збалансованості складових розвитку (економічної, екологічної, соціальної), орієнтації на пріоритети збалансованого (сталого) розвитку;
- інтеграція екологічних вимог під час розроблення та затвердження документів державного планування, галузевого (галузевого), регіонального та місцевого розвитку та в процесі прийняття рішень щодо здійснення планової діяльності об'єктів, які можуть суттєво впливати на довкілля;
- міжгалузеве партнерство та залучення зацікавлених сторін;
- запобігання виникненню надзвичайних ситуацій природного та техногенного характеру, що передбачає аналіз та прогнозування екологічних ризиків, які базуються на результатах стратегічної екологічної оцінки, оцінки впливу на навколишнє природне середовище, а також комплексного моніторингу стан навколишнього природного середовища;
- забезпечення екологічної безпеки та підтримання екологічної рівноваги на території України, підвищення рівня екологічної безпеки в зоні відчуження;

- забезпечення невідворотності відповідальності за порушення екологічного законодавства;
- застосування принципів обережності, превентивності (запобігання), пріоритетності усунення джерел шкоди навколишньому середовищу, «забруднювач платить»;
- відповідальність органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування за доступність, своєчасність і достовірність екологічної інформації;
- державне стимулювання вітчизняних суб'єктів господарювання, які здійснюють скорочення викидів парникових газів, зниження показників енерго- та ресурсоемності, модернізацію виробництва, спрямовану на зменшення негативного впливу на навколишнє природне середовище, у тому числі вдосконалення системи екологічного податку за забруднення навколишнього природного середовища та плати за користування природними ресурсами;
- впровадження новітніх засобів і форм комунікацій та ефективної інформаційної політики у сфері охорони навколишнього середовища.

На сьогодні єдиним нормативно-правовим актом, що визначає екологічну політику і стратегію держави, є постанова Верховної Ради України від 5 березня 1998 р. № 188/98-ВР «Про Основні напрями державної політики України у галузі охорони довкілля, використання природних ресурсів та забезпечення екологічної безпеки».

На основі цього Закону передбачається розроблення проекту Стратегії національної екологічної політики України на період до 2030 року (далі Стратегія), в якій буде викладено цілі, головні пріоритети, напрями та завдання національної екологічної політики. Передбачається також, що Стратегія буде супроводжуватися розробленням проектів національних планів дій з охорони навколишнього природного середовища, розрахованих на період 4-5 років.

Відповідно до цієї Стратегії можна визначити наступні перспективи удосконалення екологічної політики України до 2030 року (табл. 2.1).

Таблиця 2.1

Перспективи удосконалення екологічної політики України до 2030 року

Критерії вибору пріоритетів заходів, спрямованих на реалізацію Стратегії	Індикатори ефективності національної екологічної політики	Очікувані результати
Екологічна та економічна ефективність	Покращення стану здоров'я населення за рахунок зменшення впливу негативних екологічних факторів	Стабілізувати та поліпшити стан навколишнього природного середовища до рівня, безпечного для життєдіяльності населення;
Співфінансування природоохоронних і ресурсозберігаючих заходів з різних джерел	Співвідношення між рівнями фактичного забруднення навколишнього природного середовища або виснаження природних ресурсів і гранично допустимого забруднення або виснаження, яке базується на науково обґрунтованих оцінках і характеризується як критичне навантаження на навколишнє природне середовище	Усунути прямий зв'язок між економічним зростанням та погіршенням стану навколишнього природного середовища
Фінансування заходів, спрямованих на реалізацію Стратегії	Співвідношення витрат на здійснення природоохоронних заходів до отриманого екологічного ефекту	Упровадити систему екологічно збалансованого використання природних ресурсів;
	Скорочення витрат природних ресурсів та енергії на одиницю продукції	Створити розгалужену екомережу та припинити втрати біорізноманіття
	стан участі громадськості в прийнятті екологічно значущих рішень	Упровадити дієву систему інформування населення з питань охорони та збереження навколишнього природного середовища, екологічної політики та сталого розвитку.

Джерело: структуровано автором на основі [20].

Щодо вдосконалення участі громадськості в реалізації державної екологічної політики можна подати наступний рисунок (рис. 2.2.).

Рис. 2.2. Системно-діяльнісна модель механізмів державного управління у сфері формування і реалізації екологічної політики

Джерело: структуровано автором на основі [24]

У цілому, забезпечення стійкого соціального, економічного та екологічного розвитку країни неможливе без проведення активної екологічної політики, а також без формування дієвої системи механізмів державного управління у сфері охорони довкілля. Державно-приватно-громадська взаємодія суб'єктів державного і публічного управління в сфері охорони довкілля і реалізації екологічної політики заснована на принципах міжсекторного партнерства і виступає як ефективний і дієвий інструмент управління.

ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ

Отже, згідно з вищевикладеною інформацією, можна зробити такі висновки:

1) Екологічна ситуація (стан довкілля) потребує покращення. Водночас серед чинників забруднення навколишнього середовища в районі проживання, що викликають серйозне занепокоєння такі: забруднення повітря автотранспортом, забруднення території проживання сміттям або іншим брудом, підвищений вміст шкідливі речовини в продуктах харчування, забруднення хімічними речовинами та викидами виробництва повітря, води, ґрунту, радіаційне забруднення.

2) Серед глобальних факторів формування концепції державного управління у сфері екологічної політики ми виявили: міжнародне співробітництво у сфері охорони довкілля (нормативно-правовий і організаційно-управлінський аспекти); вплив міжнародних неурядових еко-організацій; розвиток "зеленої" економіки у глобального вимірі. Локальні фактори формування концепції державного управління у сфері екологічної політики: імплементація екологічної нормативно-правової бази згідно Угоди про асоціацію з ЄС; стратегія сталого розвитку України; розвиток інституцій громадянського суспільства в сфері охорони довкілля.

3) Також ми дослідили напрями механізмів участі громадськості у формуванні та реалізації екологічної політики: вдосконалення якості екологічних послуг; підвищення економічної ефективності діючих підприємств регіону; сприяння розвитку регіональної зеленої економіки; оптимізація використання ресурсів регіонів, зробили аналіз участі громадськості в реалізації державної екологічної політики та визначення перспектив посилення участі громадськості в реалізації державної екологічної політики

4) Отже, головними завданнями для збереження навколишнього середовища є :

- поліпшення екологічної ситуації в Україні, формування нового природоохоронного світогляду, забезпечення екологічних прав громадян, посилення участі громадськості в реалізації державної екологічної політики;

- формування в Україні засад збалансованого (сталого) розвитку;
- побудова громадянського суспільства в Україні, що ґрунтується на загальнолюдських цінностях та принципах екологічної етики;
- розширення участі громадськості у формуванні та реалізації державної екологічної політики, внесення пропозицій до органів влади і управління з питань удосконалення природоохоронного законодавства;
- вплив на формування державного та місцевих планів, бюджетів, програм розвитку, які мають вирішальне значення для стабілізації, поліпшення екологічної ситуації, забезпечують захист і відтворення довкілля, біологічного різноманіття та здоров'я громадян України;
- сприяння інтеграції екологічної складової в усі сектори суспільного життя та економіки;
- організація громадського контролю за виконанням природоохоронного законодавства;
- організація й проведення заходів, спрямованих на припинення діяльності, яка загрожує екологічній безпеці, біологічному різноманіттю, здоров'ю громадян України;
- сприяння формуванню екологічної свідомості шляхом пропаганди знань про стан довкілля, підвищенню рівня екологічної освіти та культури громадян, підтримці освіти в інтересах збалансованого (сталого) розвитку;
- сприяння розробленню, впровадженню вітчизняних екологічно збалансованих, енерго- та ресурсозберігаючих технологій в усіх галузях господарської діяльності.

Абсолютна більшість екологічних питань потребують фахової основи. Тому, пошуки оптимальних рішень та реагування на проблеми довкілля, що пов'язані із техногенними загрозами, утилізацією побутових, промислових, небезпечних відходів вимагають ґрунтовних оцінок експертного середовища. При цьому, мають бути збалансовані національні інтереси, позиції експертної громадськості, громадська думка. Інтенсивніше необхідно задіювати інструменти звернення громадян (скарги, пропозиції, клопотання), колективні звернення мешканців певної території, організованої громадськості до органів державної влади та

органів місцевого самоврядування, інших суб'єктів, що впливають на сферу довілля.

Отже, людство повинно усвідомити навісну небезпеку життю і повинно здійснювати активні заходи щодо запобігання подальшому забрудненню довкілля. Для цієї мети потрібно створювати різні природоохоронні організації, різні міжурядові і неурядові організації, системи моніторингу і спостереження за станом довкілля, різні наукові і навчальні заклади, що займаються вивченням даної проблеми навколишнього збереження середовища.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Андрейцев В. І. Еволюція наукових доктрин екологічного права. Правова доктрина України: у 5 т. / Нац. акад. прав. наук України. Харків: Право, 2013. Т. 4: Доктринальні проблеми екологічного, аграрного та господарського права. С. 97–129.
2. Андрусевич А. Неурядові екологічні організації в Україні: проблеми становлення та розвитку. URL: <http://www.ji.lviv.ua/n41texts/andrusevych.htm>
3. Бобкова А.Г. Правове забезпечення розвитку екологічного підприємництва у контексті доктрин господарського та екологічного права. Правова доктрина України: у 5 т. / Нац. акад. прав. наук України. Харків: Право, 2020. Т. 4: Доктринальні проблеми екологічного, аграрного та господарського права. С. 216.
4. Веклич О. О. Економічний механізм екологічного регулювання в Україні: монографія. Київ: Український інститут досліджень навколишнього середовища і ресурсів, 2017. 88 с.
5. Гайворонська Т.М., Глушенко Т.М. Економічне регулювання природокористування і охорони навколишнього природного середовища. *Вісник економіки транспорту і промисловості*. 2017. № 60. С. 232–238.
6. Гетьман А. П. Доктрина науки екологічного права: генеза теоретичних досліджень еколого-правових проблем у ХХ ст. Правова доктрина України: у 5 т. / Нац. акад. прав. наук України. Харків: Право, 2017. Т. 4: Доктринальні проблеми екологічного, аграрного та господарського права. С. 10–25.
7. Гетьман А. П. Доктрина екологічного права та законодавства України: монографія. Харків: Оберіг, 2019. 336 с.
8. Журавська Г. Як громади можуть впливати на національну екологічну політику і чому це вигідно обом сторонам. *Екоclub*. 26.09.2022. URL: https://ecoclubrivne.org/eco_politics/

9. Костицький В. В. Екологія перехідного періоду: право, держава, економіка (економіко-правовий механізм охорони навколишнього природного середовища в Україні): монографія. Київ: ІЗП і ПЕ, 2018. 770 с.

10. Костицький В. В. Економіко-правовий механізм охорони довкілля та екологічна політика. Екологія перехідного періоду: право, держава, економіка (економіко-правовий механізм охорони навколишнього природного середовища в Україні): монографія. Київ: ІЗП і ПЕ. 2019. 770 с. URL: <http://www.kostytsky.com.ua/upload/doc/3-2.pdf> (дата звернення: 11.08.2021).

11. Кузнєцова С. В. Правове забезпечення фінансування у сфері охорони навколишнього природного середовища: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.06 / Н.АН України. Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького. Київ, 2020. 20 с.

12. Малишева Н. Р., Єрофєєв М. І. Науково-практичний коментар до Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища». Харків: Право, 2017. 416 с.

13. Недава О.А. Фінансування природоохоронних заходів в Україні: проблеми та пропозиції до законодавчого врегулювання. *Екологічний вісник*. 2018. № 3. С. 2–5.

14. Розовский Б.Г. Правовое стимулирование рационального природопользования: монографія. Киев: Наук. думка, 2019. 238 с.

15. Романко С. М. Економіко-правовий механізм забезпечення екологічної безпеки сільськогосподарської продукції: монографія. Івано-Франківськ: Місто НВ, 2019. 248 с.

16. Титова Н. І. Відповідальність за порушення законодавства про охорону природи: монографія. Львів: Вид-во Львів. ун-ту, 2019. 220 с.

17. Хвесик М. А., Горбач Л. М., Кулаковський Ю. П. Економіко-правове регулювання природокористування: монографія. Київ: Кондор, 2018. 524 с.

18. Шоха Т. П. Правові аспекти екологічного страхування в Україні: монографія. Київ: Алерта, 2019. 236 с.

19. Про основні напрямки державної політики України в галузі охорони довкілля, використання природних ресурсів та забезпечення екологічної безпеки: постанова Верховної Ради України від 05.03.1998 № 188. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/188/98-%D0%B2%D1%80> (дата звернення: 29.01.2023).

20. Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики на період до 2020 року: Закон України від 21.12. 2010 № 2818. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2818-17> (дата звернення: 29.01.2023).

21. Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 року: Закон України від 28.02.2019 № 2697-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2697-19> (дата звернення: 29.01.2023)

22. Потіха А. Проблема видобутку бурштину: сучасний стан та перспективи вирішення. *Україна: події, факти, коментарі*. 2019 № 5. С. 36–44. URL: <http://nbuviar.gov.ua/images/ukraine/2016/ukr5.pdf> 116

23. Прийнята Стратегія реформування лісового господарства України до 2022 року. Думки громадських активістів та експертів. *Громадський портал Львова «Форпост»*. 21.11.2019р. URL: <http://forpost.lviv.ua/txt/ekonomika/8242-pryiniata-stratehiia-reformuvannia-lisovoho-hospodarstva-ukrainy-do-2022-roku-dumkyhromadskykh-aktyvistiv-ta-ekspertiv>

24. Прогноз економічного і соціального розвитку України на 2019-2021 роки, схвалений постановою Кабінету Міністрів України від 11.07.2018 р. № 546. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/546-2018-%D0%BF>

25. Про нас. Веб-сайт FSC Україна. URL: https://ua.fsc.org/ua-ua/pro-nas/global_strategy

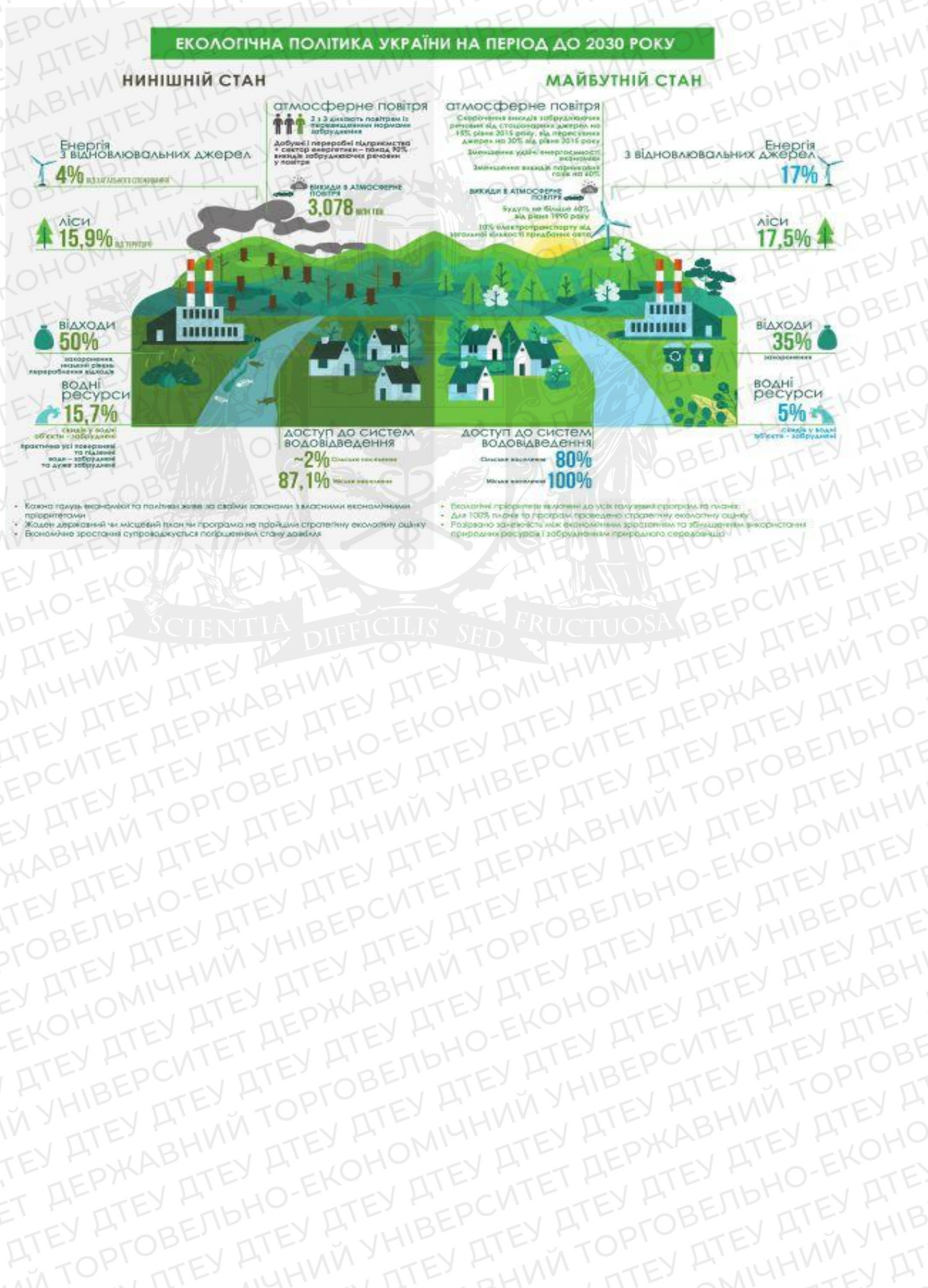
26. Про об'єднання проектів Закону України про Програму формування національної екологічної мережі України на 2000-2015 роки і про Національну програму збереження біологічного різноманіття на 2000-2015 роки: постанова Верховної Ради України від 14.12.1999 р. № 1289-XIV. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1289-14>

27. Про проект Закону України про Національну програму збереження біологічного різноманіття на 1999-2021 роки: постанова Верховної Ради України від 09.04.1999 р. № 599- XIV. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/ru/599-14>

28. Про результати перевірки використання у 2001-2022 роках бюджетних коштів на виконання заходів Загальнодержавної програми охорони та відтворення довкілля Азовського і Чорного морів / Підготовлено департаментом контролю використання коштів цільових бюджетних та державних позабюджетних фондів і затверджено постановою Колегії Рахункової палати від 12.06.2003 № 13-4. URL: <http://www.ac-rada.gov.ua/control/main/uk/publish/article/39842>

29. Проект Стратегії сталого розвитку та інституційного реформування лісового та мисливського господарства України на період до 2022 року, 11.08.2017 р. Веб-сайт Державного агентства лісових ресурсів України. URL: http://dklg.kmu.gov.ua/forest/control/uk/publish/article?art_id=182224&cat_id=166243

30. Реєстр Української національної платформи Форуму громадянського суспільства Східного партнерства. Веб-сайт Національної платформи Форуму громадянського суспільства Східного партнерства. URL: <http://eap-csf.org.ua/organizatsiyi-uchasnitzi-natsionalnoyi-platforni/>

АНОТАЦІЯ

Ульвак П. «Участь громадськості в реалізації державної екологічної політики». Випускна кваліфікаційна робота на здобуття ступеня бакалавра за спеціальністю 281 «Публічне управління та адміністрування» освітньою програмою «Публічне управління та адміністрування». Державний торговельно-економічний університет, 2023.

У випускній кваліфікаційній роботі на основі міжнародних та даних вітчизняної статистики проаналізовано сучасний стан розвитку ц в екологічній сфері України, досліджено оцінку сучасного стану взаємодії громадськості з органами державної влади в екологічній сфері, виявлені глобальні та локальні чинники формування концепції державного управління у сфері екологічної політики. Проаналізовано Механізми участі громадськості у формуванні та реалізації екологічної політики та сформовані перспективи посилення участі громадськості в реалізації державної екологічної політики.

Ключові слова: екологічна сфера, екологічна політика, громадська організація, концепція, моніторинг, природне середовище стратегія,

SUMMARY

Ulvak P. «Public participation in the implementation of state environmental policy». Graduation qualification work for obtaining a bachelor's degree in the specialty 281 "Public management and administration" in the educational program "Public management and administration". State University of Trade and Economics, 2023.

In the graduation thesis, based on international and domestic statistical data, the current state of development in the environmental sphere of Ukraine was analyzed, the assessment of the current state of public interaction with state authorities in the environmental sphere was investigated, and global and local factors of the formation of the concept of public administration in the sphere of environmental policy were identified. Mechanisms of public participation in the formation and implementation of environmental policy were analyzed and prospects for strengthening public participation in the implementation of state environmental policy were formed.

Keywords: environmental sphere, environmental policy, public organization, concept, monitoring, natural environment, strategy

**МІНІСТЕРСТВО ЗАХИСТУ ДОВКІЛЛЯ ТА ПРИРОДНИХ РЕСУРСІВ УКРАЇНИ
(МІНДОВКІЛЛЯ)**

Департамент природно-заповідного фонду та біорізноманіття

вул. Митрополита Василя Липківського, 35, м. Київ, 03035, тел.: (044) 206 30 82, E-mail:
ecosys@mepr.gov.ua

№ _____

РЕЦЕНЗІЯ

на випускню кваліфікаційну роботу Ульяк Поліни Олександрівни на тему:

« Участь громадськості в реалізації державної екологічної політики»

виконаної на здобуття ОС «Бакалавр»

за спеціальністю 281 «Публічне управління та адміністрування» у

Київському національному торговельно-економічному університеті

Сьогодні питання охорони природи є невід'ємною частиною існування суспільства. Громадське екологічне управління в Україні набуває все більшого поширення і сприяє підвищенню екологічної активності і свідомості населення та проведення ним дієвих екологічних заходів.

Представлена на рецензію випускна кваліфікаційна робота носить актуальний характер оскільки присвячена питанням охорони навколишнього середовища, подоланню екологічної кризи, участі громадськості у процесах прийняття рішень з питань довкілля та розвитку.

У першому розділі роботи автором послідовно та змістовно розкрито теоретичні аспекти, проведено аналіз реалізації державної екологічної політики, надано оцінку сучасного стану взаємодії громадськості з органами державної влади в екологічній сфері. Також проаналізовано глобальні та локальні чинники формування концепції державного управління у сфері екологічної політики.

У другому розділі висвітлені питання шляхів підвищення участі громадськості в реалізації державної екологічної політики, перспективи посилення участі та значимості громадськості у реалізації екологічної політики, екологічних прав, здатності активізувати участь громадян для вирішення сучасних екологічних проблем.

Результати дослідження можуть бути використані громадськими організаціями, які займаються питаннями збереження довкілля, при підготовці навчальних посібників, курсів лекцій, методичних матеріалів з державного управління станом навколишнього середовища, у роботі структурних підрозділів органів державної, центральної, регіональної та місцевої влади, що вирішують проблеми реалізації екологічної політики, охорони навколишнього середовища.

Матеріал випускної кваліфікаційної роботи викладено послідовно і логічно. За результатами проведеного дослідження зроблено обґрунтовані висновки та пропозиції.

Випускна кваліфікаційна робота відповідає встановленим вимогам і заслуговує на позитивну оцінку, а її автор Ульяк Поліна Олександрівна на отримання кваліфікації бакалавра відповідно до обраної спеціальності.

Рецензент

Заступник директора департаменту-
начальник відділу координації діяльності
об'єктів та установ природно-заповідного
фонду та рекреаційної діяльності Міністерства
захисту довкілля та природних ресурсів України

Матвеев С.Р.

Завідувачу кафедри публічного
управління та адміністрування
Новіковій Н.Л.

Заява

Я, Ульвак Поліна Олександрівна, повідомляю, що за результатами проведення самостійної перевірки з використанням програмно-технічних засобів у наданій випускній кваліфікаційній роботі на тему: «Участь громадськості в реалізації державної екологічної політики» не міститься елементів академічного плагіату. У випадках використання прямих запозичень з друкованих та електронних джерел, вказані відповідні посилання.

Робота для перевірки надається у друкованому та електронному варіантах. Електронна версія моєї роботи ідентична з друкованою.

«24» січня 2023 року

(підпис)

Згода

Я, Ульвак Поліна Олександрівна, цим засвідчую, що є автором випускної кваліфікаційної роботи на тему: “Участь громадськості в реалізації державної екологічної політики” несу повну відповідальність за достовірність, точність та повноту поданої у роботі інформації, жодна частина роботи не була скопійована, за винятком випадків, коли робиться належне підтвердження в присвоєнні. Я підтверджую, що у роботі не міститься державної таємниці або інформації для службового користування.

Цим засвідчую, що жодна частина цієї роботи не була опублікована мною раніше.

Я даю дозвіл на те, що моя робота буде направлена в інституційний депозитарій Державного торговельно-економічного університету і збережена в базі даних для майбутньої перевірки плагіату.

«21» січня 2023 року

Підпис

(Ульвак П.О.)
Прізвище, ініціали